मधुच्छन्दा वैश्वामित्रः। इन्द्रः। गायत्री

आ त्वेता नि षीदतेन्द्रमभि प्र गायत।सखाय स्तोमवाहसः॥ १ ॥००५ ॥०१

स्तोमवाहसः- मन्त्रवाहकाः। सखायः- सहृदयाः इन्द्ररसिकाः। आ इत- आगच्छत। निषीदत- उपविशत। स्थिरां सुखकरीं स्थितिं लभध्वमित्यर्थः। इन्द्रं प्र गायत ॥१॥

पुरूतमं पुरूणामीशानं वार्याणाम्। इन्द्रं सोमे सचा सुते॥ १ ॥००५ ॥०२

सचा- परस्परसमवायेन। सोमे- रसे। सुते- निष्पन्ने। पुरूतमम्- बहुषूत्तमं। पुरूणाम्- बहूनां। वार्याणाम्- वरणीयानां तत्त्वानाम्। ईशानम्- स्वामिनम्। इन्द्रमभिप्रगायत ॥२॥

स घा नो योग आ भुवत्स राये स पुरंध्याम्। गमद्वाजेभिरा स नः॥ १ ॥००५ ॥०३

सः- इन्द्रः। घा- एव। नः- अस्माकम्। योगे- समाधौ चित्तवृत्तिनिरोधे वा। युज समाधौ। युज संयमने। भुवत्- भवतु। राये- संपदि। पुरंध्याम्- सद्बुद्धौ च भवतु। पुरंधिशब्दो बुद्धिनामसु पठितः। वाजेभिः- बलैः। नः- अस्मान्। आ गमत्- आगच्छतु ॥३॥

यस्य संस्थे न वृण्वते हरी समत्सु शत्रवः। तस्मा इन्द्राय गायत॥ १ ॥००५ ॥०४

समत्सु- पर्जन्यावरणभेदनात्मकसमरेषु इत्यधिभौतिके। आत्मावरणभेदनात्मकसमरेषु इत्याध्यात्मिके। शत्रवः- पर्जन्यावरणशक्तिभूतवृत्राणीत्याधिभौतिके। आत्मावरणशक्तिभूतवृत्राणीत्याध्यात्मिके। यस्य संस्थे- यस्य सम्यक् स्थितौ। हरी- आकर्षणशक्ती। न वृण्वते- न वारयन्ति। वृ आवरणे। तस्मै इन्द्राय गायत ॥४॥

Dr. Ranganji

सुतपाव्ने सुता इमे शुचयो यन्ति वीतये। सोमासो दध्याशिरः॥ १ ॥००५ ॥०५

सुतपाव्ने- निष्पन्नरसभावुकाय इन्द्राय। वीतये- अनुभवार्थं। इमे- एते। सुताः- निष्पन्नाः। शुचयः- शुद्धाः। दध्याशिरः- दधि धारणा सैव आशीर्येषां ते दध्याशिरः। सोमासः- रसाः। यन्ति- गच्छन्ति ॥५॥

त्वं सुतस्य पीतये सद्यो वृद्धो अजायथाः। इन्द्र ज्यैष्ठ्याय सुक्रतो॥ १ ॥००५ ॥०६

सुक्रतो- सत्सङ्कल्प। इन्द्र। ज्यैष्ठ्याय- अग्र्याय। सुतस्य पीतये- रसानुभवाय। त्वं। सद्यः- तत्क्षणे एव। वृद्धो अजायथाः- उत्साहेन वृद्धिं गतः ॥६॥

आ त्वा विशन्त्वाशवः सोमास इन्द्र गिर्वणः। शं ते सन्तु प्रचेतसे॥ १ ॥००५ ॥०७

गिर्वणः- गीर्भिर्मन्त्रैः संभजनीय। इन्द्र। आशवः- द्रुतप्रवाहवन्तः। सोमासः- रसाः। त्वा- भवन्तं। आविशन्तु- प्रविशन्तु। प्रचेतसे- प्रकर्षचेतनाय। ते- भवते। ते- सोमाः। शं सन्तु- मङ्गला भवन्तु ॥७॥

त्वां स्तोमा अवीवृधन्त्वामुक्था शतक्रतो। त्वां वर्धन्तु नो गिरः॥ १ ॥००५ ॥०८

शतक्रतो- बहुप्रज्ञायुक्त। त्वाम्- भवन्तम्। स्तोमाः- सामानि। उक्थाः- ऋचश्च। अवीवृधन्- वर्धयन्ति। नः- अस्माकम्। गिरः- वाचः। त्वाम्- भवन्तम्। वर्धयन्तु ॥८॥

अक्षितोतिः सनेदिमं वाजमिन्द्रः सहस्रिणम्। यस्मिन्विश्वानि पौंस्या॥ १ ॥००५ ॥०९

अक्षितोतिः- अक्षीणरक्षकः। इन्द्रः। सहस्रिणम्- अनन्ताम्। इमं वाजम्

Dr. Rangani

- संपदम्। सनेत्- संभजेत्। षण संभक्तौ। यस्मिन्- वाजे वा इन्द्रे वा। विश्वानि- सर्वाणि। पौंस्या- वीर्याणि सन्ति ॥९॥

मा नो मर्ता अभि द्रुहन्तनूनामिन्द्र गिर्वणः। ईशानो यवया वधम्॥ १ ॥००५ ॥१०

गिर्वणः- गीर्भिः संभजनीय। नः- अस्माकं। तनूनाम्- भावनारूपाणि। विस्तृतभावना वा। तनु विस्तारे। मर्ता- मरणशक्तयः। मा अभि द्रुहन्- मा द्रोहं कुर्युः। ईशानः- वशीकर्ता सन्। वधम्- हिंसाम्। यवय- पृथक्कुरु ॥१० ॥

Dr. Rangani